

Forside

Bacheloroppgave

Studieprogram: Sosiologi

Opptaksår: 2019

Er oppgaven konfidensiell? (skriv X) NEI: JA:

Kan oppgaven benyttes til undervisningsformål (anonymt)? JA: NEI:

Forfatter(e)

Studentnr (6 siffer)	Navn:
255862	Maren Sikveland

Oppgavens tittel:

Veien blir til mens man går

Hvilke faktorer påvirker utdanningsvalg for de som har tatt fagbrev i lys av teorien om rasjonelle valg?

Veileder: Kari Kjestveit

Bacheloroppgave i sosiologi

Veien blir til mens man går

Hvilke faktorer påvirker utdanningsvalg for de som har tatt fagbrev i lys
av teorien om rasjonelle valg?

Maren Sikveland

Sammendrag

Denne oppgaven handler om yrkesvalg og hvordan mennesker ser på seg selv og på sine valg av utdanning. Jeg ønsker å belyse hvordan utdanningsvalg blir tatt, og hva det har å si for mennesker å ta yrkesfaglig utdanning.

Å velge utdanning starter tidlig. Man velger sitt første steg allerede som 10. klassing, da man setter kursen for videre muligheter for utdanning og jobbmuligheter. Videre tar man nye valg det andre året på videregående, som igjen kan resultere i valgmuligheter for eksempel hvilke fag man kan velge å gå ut som lærling innen. Alle disse valgene blir gjort når man er ung, og som ungdom bruker man også mye tid på å finne seg selv og sin plass i samfunnet.

Oppgaven tar for seg teorien om rasjonelle valg for å se på om utdanningsvalg blir tatt på rasjonell bakgrunn. I tillegg blir begrepene «selvet», og «frontstage» og «backstage» brukt for å se på hvordan lærlingene ser på seg selv.

Oppgaven er bygget på empiri gjennom intervjuer med tidligere lærlinger i forskjellige lærefag, deres utdanningsvalg, og hva det har gjort med dem som personer.

Oppgaven konkluderer med at kandidatene er fornøyde med valgene de har tatt opp gjennom ungdomsårene. Gjennom de handlingsalternativene de har, blir valgene tatt på en rasjonell måte. Stort sett er valgene av utdanning rasjonelle med tanke på at de er veloverveide. Selv om kandidatene har forskjellige veier de har tatt, svarer alle det samme når det kommer til om de skulle ønske at de gjorde noe annerledes. Veien blir til mens man går. Jeg fant at utvikling av «Selvet» og forståelse for arbeidslivets «Frontstage» er noe av det viktigste man tar med seg videre fra en fullført læretid.

Forord

Denne oppgaven handler om yrkesvalg og hvordan mennesker ser på seg selv og på sine valg av utdanning. Jeg ønsker å belyse hvordan utdanningsvalg blir tatt, og hva det har å si for mennesker å ta yrkesfaglig utdanning.

Tittelen på oppgaven referer til funn i fra intervjuene. Under det siste intervjuet som ble gjort sa kandidaten «veien ble til mens man går», og dette ble da tittelen for denne oppgaven.

Jeg ønsker å gi en stor takk til alle intervjukandidater som har bidratt med gode tilbakemeldinger fra deres egne opplevelser og tanker rundt sine egne utdanningsvalg, og et innsyn i hvordan de hadde det som lærlinger i forskjellige lærefag og hos forskjellige bedrifter. Takk for gode innblikk i hvordan deres valg har ført dem frem til der dere befinner dere i dag.

Ønsker også å takke veileder for et godt samarbeid gjennom prosessen.

22.04.22 Maren Sikveland

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	5
2.0 Teoridel	6
2.1 Hvordan velger man utdanning og karriereveg? - Teorien om rasjonelle valg	6
2.3 Hvordan ser lærlingene på seg selv? - Selvet.....	9
2.4 Hvordan opptrer lærlingene? - Frontstage og backstage.....	10
3.0 Metodedel.....	11
3.1 Intervjuguide	11
3.2 Gjennomføring av intervjuene.....	13
3.3 Informanter.....	13
4.0 Empiri- og analysedel.....	17
4.1 Valget om videregående skole.....	17
4.2 Valget om å bli lærling	18
4.3 Læretid	21
4.4 Fullført læretid.....	26
5.0 Konklusjon	31
Litteraturliste	33

1.0 Innledning

Som ungdom er det mange valg man står ovenfor. Valg som er store og som kommer til å forme oss videre i livet. Valg av utdanning er et viktig valg ungdom skal ta, og allerede når man er femten eller seksten år tar man det første valget som former utdanningsmulighetene fremover. Noen er sikre og vet klart på forhånd hvilken plan de har, og «hva de vil bli». Utdanningsvalget kan være enkelt og helt klart for noen. For andre er det ikke like enkelt å vite som femten-seksten-åring hva man skal rette seg inn mot. Noen tar valgt basert på hva foreldre eller venner sier, eller hva som er sosialt akseptert for dem. Etter at man har valgt videregående linje, som enten er yrkesfag eller studiespesialisering, kommer det nye valg å ta. Dersom man velger studiespesialisering skal man igjen etter tre år velge et studie på universitet eller høyskole som man ønsker å studere. Dersom man har valgt yrkesfag, vil man etter to år på skolebenken måtte ta et valg om hvilket lærefag man ønsker å ta fagbrev innen.

I denne oppgaven vil jeg se på hvordan de store valgene innen utdanning og karriere former oss og får oss til å se på oss selv. Jeg vil legge vekt på de som velger yrkesfaglig utdanning, og starter jobblivet som lærlinger og tar et fagbrev innen et område. Oppgaven er avgrenset til utdanningsvalg hos de som har yrkesfaglig bakgrunn. Formålet med oppgaven er å se på hva som gjør at noen velger denne veien og hvordan de har fattet valgene sine, på bakgrunn av påvirkning fra nære relasjoner og samfunnet rundt dem.

Problemstillingen er hvilke faktorer påvirker utdanningsvalg. I lys av teorien om rasjonelle valg (Aakvaag, 2008, s. 97), og ved hjelp av begrepene som tilhører «Selvet» til George Herbert Mead (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 450), samt «Frontstage» og «Backstage» fra Erving Goffman (Aakvaag, 2008, s. 75). Disse teoriene er et bakgrunnstykke for oppgaven. Teorien jeg har valgt ut vil bli presentert i første kapittel. Deretter blir metode, empiri og analyse gjennomgått. Til slutt blir konklusjon presentert.

2.0 Teoridel

Denne oppgaven tar utgangspunkt i teorien om rasjonelle valg. Jeg vil bruke denne teorien for å se på hvordan utdanningsvalg blir tatt.

Deretter dras begrepene «Den generaliserte andre», «selvet» og «meg» fra Mead inn for å se på hvordan lærlingene ser på seg selv. Til slutt tar jeg for meg kortfattet om Goffman's begreper om «Frontstage» og «Backstage» for videre diskusjon av hvordan lærlinger tilegner seg kunnskap om arbeidslivet. Jeg vil nå presentere teori og begreper.

2.1 Hvordan velger man utdanning og karriereveg? - Teorien om rasjonelle valg

Teorien om rasjonelle valg, også forkortet som TRV har aktøren i sentrum. Jeg vil bruke denne forkortelsen i resten av oppgaven. TRV er en beslutningsteori, der rasjonaliteten til aktørene er det som avgjør dere valg av handlinger. TRV handler om å sette rasjonaliteten til mennesket i fokus. Det er to grunnpremisser TRV bygger på. Dette er metodologisk individualisme, som betyr at sosiale fenomener forklares gjennom aktørens individuelle handlinger. Det andre premisset er en mål-middel-kalkyle som utløser aktørens handlinger. Aktøren tar sine valg basert på hva som er de mest effektive midlene for å nå sine mål. TRV plasseres innen moderne sosiologisk teori (Aakvaag, 2008, s. 97-98).

For å forstå aktørene sine handlinger, har TRV tre hovedelementer som er ønsker, oppfatninger og valg. Disse tre leder til handlingen.

Figur 1: Teorien om rasjonelle valg (Aakvaag, 2008, s. 102)

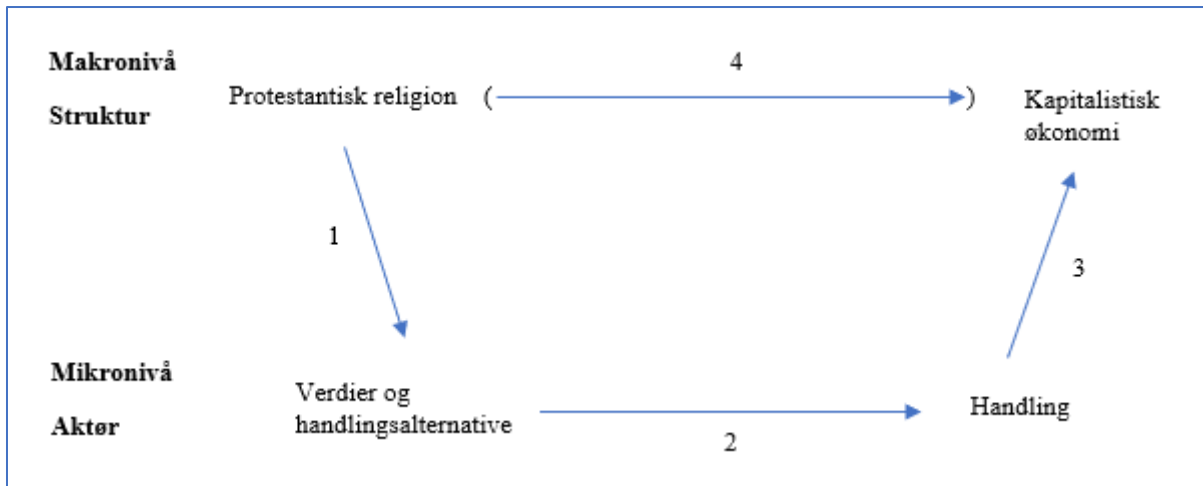
Ønsker er noe som vi ønsker å få til i fremtiden. Vi rangerer de ulike alternativene for handlinger gjennom det vi ønsker å oppnå. I følge TRV er ønsker eksogene og de motiverer til handling (Aakvaag, 2008, s. 102).

Oppfatningene vi har er hvordan vi ser verden på vår egen subjektive måte. Rasjonelle oppfatninger er basert på all tilgjengelig informasjon for aktøren, og trenger ikke stemme overens med virkeligheten. Etablerte oppfatninger sitter sterk i oss, og det kan være vanskelig å endre oppfatning. Dette er en form for irrasjonalitet. Irrasjonalitet kan også være fordommer. Vi kan ha sympati eller antipati for noen/gruppe og dermed se bort fra den informasjonen som eksisterer. Det finnes også noe som kalles «objektiv usikkerhet», som er når man ikke vil få tilstrekkelig med informasjon, uansett hvor lenge man undersøker. (Aakvaag, 2008, s. 106-108).

Å velge rasjonelt betyr at aktøren velger det valget som er det beste alternativet. Gjennom aktørens oppfatninger tas valget på bakgrunn av det som er det beste middelet for å oppnå et mål. Viljessvakhet er en form for irrasjonalitet, som kan være psykiske krefter som vaner, hat, kjærlighet og begjær. Ved viljessvakhet har man ikke grunner for sine valg, men handler på behovstilfredstillelse fremfor langtidsinvestering. I tillegg til at man velger det man oppfatter som det beste middelet for å nå målet, *må* også valget være det beste alternativet. Valget kan ikke være basert på følelser, vaner eller feighet. Det må være en overveid beslutning for å være rasjonell. Til slutt må også handlingsvalget være valgt på riktig måte. Det vil si at handlingsvalg ikke skal tas før man har veloverveid det (Aakvaag, 2008, s. 109-110).

Badekarmodellen

James Coleman har en modell som ser ut som et «badekar», som er en måte å se TRV på. Modellen er illustrert ved hjelp av Webers teori om sammenhengen mellom protestantisme og kapitalisme. Modellen har fire relasjoner som er: Verdier og handlingsalternativer, handling, kapitalistisk økonomi og protestantisk religion. De to første er på mikronivå hos aktøren, mens de to siste er på makronivå i strukturen. (Aakvaag, 2008, s. 115)

Figur 2: Badekarmodellen (Aakvaag, 2008, s. 115)

Kritikk til TRV

Det er et spørsmål om TRV hevder at menneskelig handling består av en kalkyle, og at aktørene gjennomgår og legger vekt på alle de mulige alternativene for å så velge de som er best for seg selv basert på oppfatninger og preferanser (Aakvaag, 2008, s. 120).

Som Bourdieu kaller «praktisk sans», handler aktøren basert på at han bare vet, uten å måtte tenke seg om for hvilke handlinger som skal gjennomføres (Aakvaag, 2008, s. 120).

Normene sin betydning i samfunnet blir også oversett i TRV, og TRV overser menneskets sosialitet. For mennesker er det viktig å tilhøre et sosialt felleskap, og dermed blir vi «tvunget» til å følge normer nærmere enn vår egen rasjonalitet. TRV ser på normer som noe instrumentelt og kalkulerbart. For eksempel er tankegangen at man lar være å bryte en norm basert på de sanksjonene som vil medfølge dette. Problemet igjen blir at det ikke er mulig å manipulere (Aakvaag, 2008, s. 121-122).

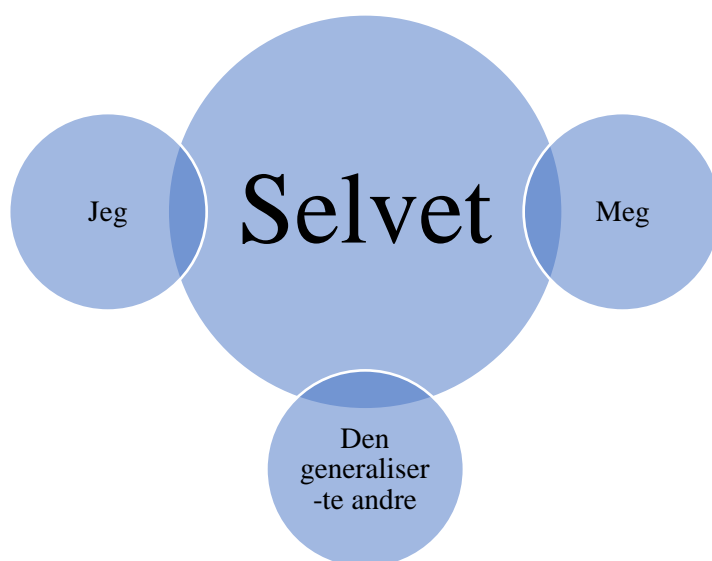
2.3 Hvordan ser lærlingene på seg selv? - Selvet

I forhold til den rasjonelle tankegangen hos TRV, har George Herbert Mead har begrepene om «selvet». «Selvet» består av det han kaller for «jeg-et», «meg-et» og «den generaliserte andre».

Det er tre faser mennesker går gjennom for å utvikle «selvet». Første delen av livet hermer vi etter de som står oss nærest. Andre delen er når vi begynner å ta for oss forskjellige roller gjennom lek, og dermed ser vi oss selv fra andre sitt perspektiv. Den tredje fasen er når vi får forståelse for hvordan regler fungerer i samfunnet rundt oss. Også reglene for de sosiale gruppene vi er delaktige i. Med disse reglene forstår vi også hvilke forventinger det er til de forskjellige rollene vi har (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 450-451)

«Den generaliserte andre» er hvordan man ser seg selv utenfra, slik som andre ser på deg. Gjennom dette perspektivet tar man inn over seg forventingene fra andre og samfunnet og hvilken rolle man har i sosiale livet (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 451).

Mead skiller jeg-et og meg-et ved at «jeg» består av handlinger man gjør der og da, mens «meg» er mer bevisst over sine handlinger. «Jeg» består mer av spontanitet, og handlingene utført av «jeg» er umiddelbare og er sterkt knyttet til situasjonen. «Meg» derimot er et mer refleksivt og er når vi tenker over handlingene våre i forhold til sosiale rammene vi befinner oss innenfor (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 452-453).

Figur 3: Selvet

2.4 Hvordan opptrer lærlingene? - Frontstage og backstage

Gjennom Erving Goffman sine begreper «frontstage» og «backstage» kan vi forklare hvordan mennesker opptrer forskjellig ut ifra hvilke roller man har, og om man befinner seg i «spotlighten» eller om man er bak sceneteppet (Goffman, 2014, s. 34). Alle har et sett med forskjellige statuser, avhengig av hvilken rolle man befinner seg i. Noen har kanskje status som mor, søster, kollega, venn, kunde og så videre. Statusen har plikter og rettigheter som er knyttet opp til den. For eksempel vil en lærling ha mye av de samme forventningene/pliktene som det andre arbeidstakere har. Samtidig som rettighetene til en lærling vil være å bli behandlet som en arbeidstaker og for eksempel motta lønn fra arbeidsgiver. Avhengig av hvilken situasjon noen er i, blir statusen endret (Aakvaag, 2008, s. 75).

Goffman sier at man kan «spille» rollene sine på en slik måte at det er til fordel for oss selv. Vi planlegger hvordan vi ønsker å utspille rollene våre «backstage», slik at når vi er «frontstage» kan vi styre hvilket inntrykk vi ønsker å gi til andre rundt oss (Aakvaag, 2008, s. 75).

Tabell 3: Goffman's begreper

Begrep	Forklaring
Status	Vi har forskjellige statuser som avhenger av situasjonen vi befinner oss i.
Rolle	Hvordan vi opptrer når vi er innenfor en viss status.
Backstage	Planlegging av rolle
Frontstage	Gjennomføring av rolle

Videre når jeg tar for meg «Frontstage» og «Backstage» i analysen, vil «Frontstage» være når man befinner seg på jobb, mens «Backstage» er når man f.eks. er hjemme eller blant venner.

3.0 Metodedel

Metoden jeg har valgt er dybdeintervjuer. Dette er på bakgrunn av at problemstillingen er av beskrivende art, og derfor ønsket jeg å få beskrevet erfaringene kandidatene har. Jeg ønsket å få høre kandidatenes egne subjektive opplevelser med å være lærling, hvordan deres valg ble gjort og påvirket, og hvordan de selv opplever det den dag i dag. Jeg valgte en kvalitativ tilnærming for at det skulle være åpenhet til å få fortelle egne erfaringer og oppfatninger av problemstillingen (Halvorsen, 2008, s. 138). Ulemper knyttet til denne metoden er at det er tidkrevende å gjennomføre gode intervjuer. I tillegg er det et utvalg av fem informanter, som kan føre til at det blir generaliserende. Når man intervjuer er det viktig å stille åpne spørsmål, noe som igjen kan føre til at kandidatene forstår spørsmålene på en annen måte en jeg selv hadde sett for meg (Halvorsen, 2008, s. 138-143).

3.1 Intervjuguide

Intervjuguiden består av åpne spørsmål som er knyttet opp til problemstillingen. Spørsmålene ble presentert for veileder under møte. Intervjuguiden ble utarbeidet for å få ned de essensielle spørsmålene som knytter problemstilling og teorien sammen (Halvorsen, 2008, s. 142).

Begrepsoperasjonalisering av problemstilling

Begrepene og teorien som ligger bak problemstillingen ble operasjonalisert i intervjuguiden. Det ble stilt spørsmål om hvordan kandidatene tok sine valg om utdanning og karriere fra tiendeklasse frem til de valgte å gå ut i lære. I tillegg ble det stilt spørsmål om de skulle ønske de hadde valgt noe annerledes og om de kunne anbefale sine valg videre til andre. Gjennom intervjuet var det også spørsmål om oppfølging i læretiden, og hvordan de hadde det som lærlinger. Dette viser igjen i tabellen på side 13. (Tabell 4: Intervjuguide)

Fleksibel intervjuguide

Det er blitt stilt åpne spørsmål under intervjuene, og intervjusamtalen ble justert etter hvert enkelt intervjuobjekt. Noen hadde mye på hjertet og svarte mye og utfyllende på alle spørsmålene, mens andre trengte mer dialog rundt spørsmålene for å avgi utfyllende svar (Halvorsen, 2008, s. 142).

Tabell 4: Intervjuguide

Tema	Intervjuspørsmål	Teori
Valget om videregående skole	Hvilke linjer søkte du på da du skulle begynne på videregående, og hva gjorde at du søkte som du gjorde?	TRV
	Kom du inn på førstevalget ditt?	TRV
Valget om å bli lærling	Hvordan fant du ut av at du ville gå ut i lære, og hvordan fant du ut hvilket fag du ville gå ut som lærling innen?	TRV
Læretid	Hvordan hadde du det som lærling, hvilke oppgaver fikk du og hvordan ble du integrert i arbeidsplassen?	Selvet Frontstage og Backstage
	Hadde du fadder / hva slags oppfølging hadde du i læretiden?	Selvet Frontstage og Backstage
	Hvilke tanker har du med tanke på kjønn – hvordan jenter og gutter velger utdanning?	Selvet
	Merker du noen reaksjoner fra omverden at du var lærling i ditt fag?	Selvet
Fullført læretid	Hva har det hatt å si for deg å ha tatt fagbrev?	TRV
	Skulle du ønske du hadde valgt noe annerledes?	TRV

3.2 Gjennomføring av intervjuene

Gjennomføring av intervjuene ble gjort ved et fysisk møte, der en og en kandidat gjennomgikk sitt eget intervju. Noen av informantene snakket fritt og hadde mye å fortelle, mens andre trengte flere oppfølgingsspørsmål for å svare på utdypende på spørsmålene. Varigheten på intervjuene varte fra en halvtime til litt over en time. Intervjuene ble gjennomført hjemme hos meg. Mens intervjuobjektene svarte på spørsmålene, noterte jeg ned på PC fortløpende. Jeg valgte å notere på PC slik at jeg kunne få ned mest mulig notater på kortere tid. Det kan være litt forstyrrende å ha en samtale mens man har PC-en foran seg, så jeg sørget for å gi kandidatene nikk og tilbakemelding på alle spørsmålene, slik at de følte at jeg var til stedet selv om jeg satt med PC-en foran meg (Halvorsen, 2008, s. 143).

3.3 Informanter

Informantene ble innhentet gjennom private kontakter. De ble valgt på bakgrunn av at de har fullført læretid, og de fem informantene som ble intervjuet er blandet av kjønn og alle har hver sitt lærefag som utgangspunkt. Dette ble valgt på bakgrunn av at det skulle være variasjoner på kjønn og lærefag, for å kunne si noe om det generelle om å være lærling.

Informantene ble hentet ut fra eget nettverk, og det ble lagt vekt på å innhente forskjellige informanter med ulike bakgrunn og fra ulike lærefag. Det ble også lagt vekt på å blande kjønn, slik at det ble kvinner i «kvinnedominerende» og «mannsdominerende» yrker, samtidig som det er menn i «mannsdominerende» og «kvinnedominerende». Å legge vekt på hvilke kjønn som dominerer i de forskjellige fagene kan ha noe å si for lærlingenes valg, og hvordan de oppfatter seg selv med tanke på roller.

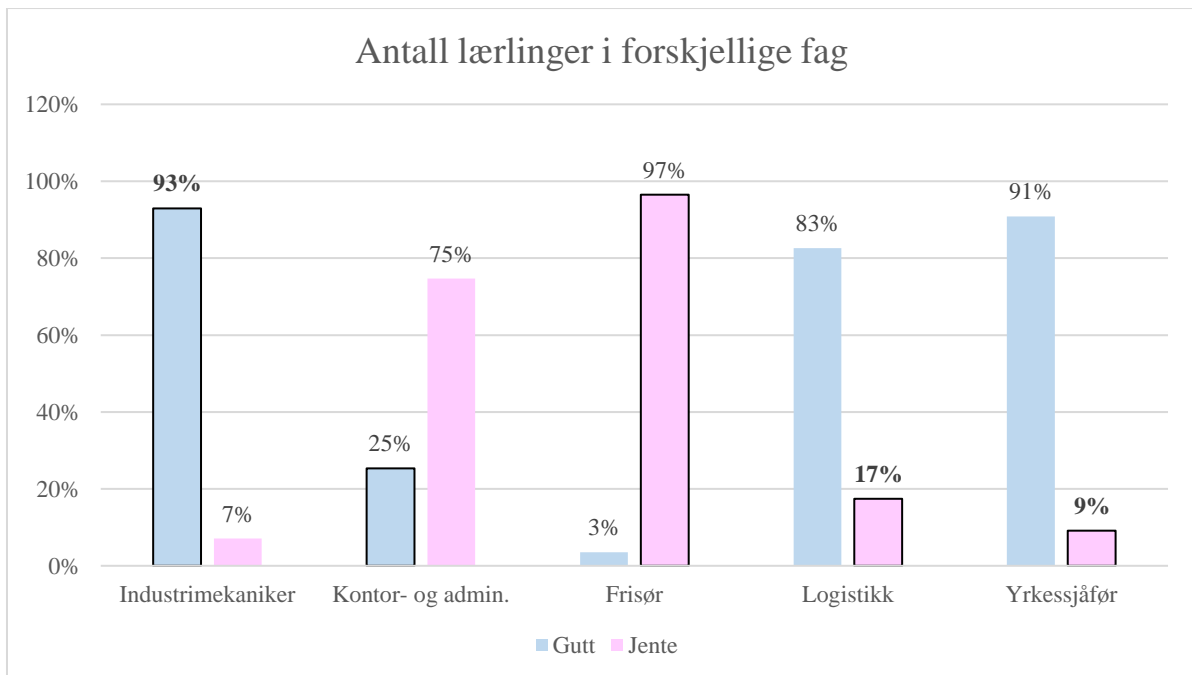
Tabell 5: Informanter

Informant	Lærefag	Kjønn	Flertall av kjønn i lærefag
1	Industrimekaniker	Mann	Flertall av menn
2	Kontor- og administrasjon	Mann	Flertall av kvinner
3	Frisør	Kvinne	Flertall av kvinner
4	Logistikk	Kvinne	Flertall av menn
5	Yrkessjåfør	Kvinne	Flertall av menn

Videre vil jeg vise til statistikk fra UDIR på hvilke kjønn som har vært lærlinger i de forskjellige fagene for å vise til kjønnsfordelingen i lærefagene. «Tallene viser hvor mange fag- og svennebrev som ble oppnådd mellom 1. oktober ett år og 30. september året etter» (Utdanningsdirektoratet, 2022). Statistikkene er tatt ut fra Rogaland fylkeskommune og inkluderer alle typer lærlinger.

Tabell 6: Kjønn fordelt i lærefag

Lærefag	Lærlinger 2018-2021	
	Gutt	Jente
Industrimekaniker	1592	121
Kontor- og administrasjon	363	1070
Frisør	45	1244
Logistikk	1782	376
Yrkessjåfør	2497	251

Figur 4: Kjønnfordeling i lærefag

Siden det ble brukt PC til å notere ned under intervjuene, er det ikke samlet inn andre personopplysninger enn lærefag kandidatene var lærling innen, og hvilket kjønn de er. Dette er for å unngå personopplysninger som er sensitive og som kan identifisere de som har blitt intervjuet. I personopplysningsloven §31 står det at man har meldeplikt dersom man innhenter og behandler personopplysninger elektronisk (Personopplysningsloven, 2018, §31). Forskningsmaterialet som er innhentet inneholder ikke sensitive personopplysninger. Det er derfor ikke meldt inn til Personvernombudet for forskning. Intervjukandidatene fikk på forhånd informasjon om at identiteten deres ville bli anonymisert.

Intervjuobjektene ble på forhånd invitert til å delta på intervju, der de fikk informasjon om dato og beregnet tid for intervjuet. I tillegg mottok de et informasjonsskriv om oppgaven slik at de kunne sette seg inn i hva intervjuet ville dreie seg om. Informantene ga da et informert samtykke da de godtok invitasjonen til å delta på intervju (Halvorsen, 2008, s. 252).

Det var i utgangspunktet invitert seks informanter, men kun fem kunne stille til intervju. Å gjennomføre dybdeintervju er tidkrevende, og i stedet for å innhente mange informanter, fokuserer jeg på en kvalitativ metode gjennom intervjuene. Det er vanskelig å si om informantene som ble valgt ut er et representativt utvalg (Halvorsen, 2008, s. 155). Om validiteten er innenfor, kan være vanskelig å vite med tanke på om informantene avgir de svarene som de virkelig mener, det kan være vanskelig å belyse visse områder når en snakker sammen med andre under intervju (Halvorsen, 2008, s. 67). Utvalget av informanter er på bakgrunn av at de har fullført læretid, og har noen års videre erfaring etter læretiden. Det er viktig å ha informanter som står nær det fenomenet som skal undersøkes. Informantene er førstehåndskilder. Før og under intervjuet ble det gjort klart at jeg var ute etter deres subjektive mening og forståelse, og at faktaopplysninger ikke var viktig for intervjuet.

At informantene er plukket på tvers av fag og lærebedrifter kan ha en positiv virkning for at de ikke trenger å måle seg med de andre informantene. Under intervju blir samtalen formet av de partene som deltar, som kan sees på som noe positivt ved den kvalitative metoden. På den andre siden kan dette ha en betydning for undersøkelsens reliabilitet. Det er derfor viktig å være bevisst på dette gjennom hele intervjuprosessen (Halvorsen, 2008, s. 68).

Når man notere under et intervju, klarer man ikke å få alt som blir sagt ned på papiret. I tillegg kan det som man selv ser på som viktig å ta med å utelukke hva informanten selv ønsket å legge vekt på. Gjennom fortolkningsprosessen kan det skje at man mistolker det informantene vil frem til. I intervjuene passet jeg på å få skrevet ned det informantene besvarte, og tok korte

pauser for å få skrevet ned så mye som mulig av det som ble sagt. I tillegg stilte jeg oppfølgingsspørsmål for å bli sikker på at jeg hadde tolket svaret til informantene på riktig måte i forhold til hva de selv mente. Etter intervjuene var gjennomført transkriberte jeg materialet for å få reliabilitet i funnene.

4.0 Empiri- og analysedel

Empiri er de innsamlede dataene, og kommer av det greske ordet *empeiria* av *peira*. Dette betyr forsøk, prøve eller det som kommer av sanseerfaring (Halvorsen, 2008, s. 20). Empiren vil i dette kapitlet bli drøftet fortløpende. Jeg vil ta for meg intervjuguiden og resultatene fra intervjuene for samtlige av informantene. Analyse knyttet opp til teori vil også bli drøftet fortløpende gjennom resultatene.

Alle informantene som ble brukt som intervjuobjekter har tatt fagbrev. De er plukket ut fra forskjellige lærefag og bransjer, og på tvers av kjønn.

4.1 Valget om videregående skole

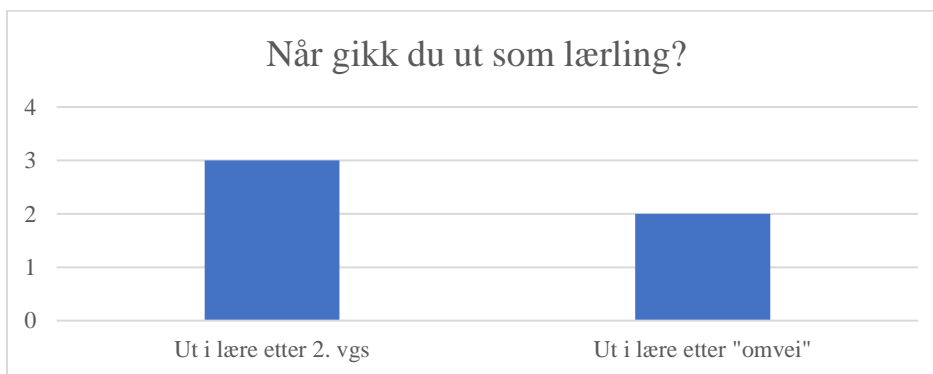
Jeg belyste gjennom første spørsmål hva som gjorde at informantene søkte seg inn på hvilke linjer på videregående. Det var ingen stor overvekt av påvirkelse av dette valget hos noen av intervjuobjektene. Det var kun én person som nevnte at den hadde blitt påvirket til å velge som den gjorde. Det som går igjen er at de var reflekterte rundt valget sitt, og begrunnet det av egne personlige interesser, ønske om å komme ut i jobb og få jobberfaring, at man var skolelei og ønsket å komme ut i arbeid for å tjene penger.

Gjennom dette kommer TRV sterk frem. Fordi at informantene beskriver at de tok valget sitt basert på egne personlige interesser, ønske om å komme ut i jobb og få jobberfaring, at man var skolelei og ønsket å komme ut i arbeid for å tjene penger. Det viser at de har et mål de ønsker å oppnå, og tar et rasjonelt valg for å oppnå dette. Det viser at de har tatt dette valget basert på hva som er rasjonelt for dem, uten påvirkelse fra strukturene (Aakvaag, 2008, s. 102)

Om det finnes påvirkelse fra venner og familie for dette valget kommer ikke frem her. På generell basis virker det som egne personlige preferanser kommer før hvilke linjer venner skal gå på og hva foreldre eventuelt har sagt til dem. Det kan også være at man ikke ønsker å belyse påvirkningen de har fått fra de rundt seg, og derfor ikke nevner dette på intervjuene. Eller om det er så lenge siden dette valget har blitt tatt, at informantene ser på det i ettertid som et valg de har besluttet på egenhånd, uten påvirkelse fra samfunnet eller nære relasjoner.

4.2 Valget om å bli lærling

Jeg spurte hvordan informantene tok valget om å gå ut i lære. Man har mulighet for å ta påbygg tredje året på videregående, om man ønsker generell studiekompetanse. Om man tar påbygg etter yrkesfag, kan man gå videre på høyere utdanning ved høyskoler og universitet. Noen av informantene har gått et direkteløp rett fra videregående og ut i lære, mens andre har måttet ta noen «omveier». Industrimekaniker, logistikk og yrkessjåføren gikk ut i lære ved tredje videregående. Frisør- og kontorlærlingene gikk en annen retning før de kom ut i lære. Nedenfor presenteres graf over hvor mange som gikk direkteløp, og hvem som tok omvei før de ble lærlinger av informantene.

Figur 5: Start som lærling

Industrimekanikeren forteller at han var utplassert hos en bedrift i niende klasse på ungdomsskolen, og etter dette fant ut at han ville jobbe offshore. Dette viser at gjennom egne erfaringer, har han funnet ut av sitt mål, nemlig å jobbe offshore. Det ligger en bevisst mål-middel-kalkyle her (Aakvaag, 2008, s. 97-98). At han valgte faget industrimekaniker var litt tilfeldig, da målet for han var å få en jobb offshore. Dette motstrider litt i teorien om rasjonelle valg. Om industrimekanikerfaget var det beste valget for han er ikke helt sikkert. Det finnes flere lærefag fra linjen teknikk og industriell produksjon som kan gi jobb offshore. Han valgte yrkesvalget industrimekaniker fordi han ikke var klar over de andre alternativene for å nå målet om jobb offshore. Han påpeker selv at dette ikke er eneste og kanskje ikke beste mulighet for å jobbe offshore. I henhold til TRV Aakvaag,(2008) så har informanten gjort valg basert på de kunnskapene han hadde da, og derfor er valget rasjonelt. I ettertid kunne valget ha vært annerledes.

Kontor- og administrasjonslærlingen forteller at før han ble lærling så hadde han et friår der han jobbet. Deretter brukte han ett år på påbygg, og startet på universitetet for å studere barnehagelærer. Han fant ut at dette ikke var det han ville, så han droppet ut av studie. Gjennom en tilfeldighet fikk han tips om at det var behov for lærlinger i kontor og administrasjon av en venn, og søkte dermed på lærlingstillingen siden han var kvalifisert med riktig skolegang fra videregående til å bli lærling innen faget. Han tok dette valget fordi han syntes det så gøy ut å jobbe på kontor fra de han hadde hørt fra bekjente som hadde vært lærlinger innen faget og andre som jobbet med det. Aakvaag (2008, s.109-110) sier handlingsvalget er det som utløser handlingen. Aakvaag (2008) gjør oss oppmerksom på at TRV består handlingsvalget i en bevisst og overveid beslutning om å iverksette det beste av tilgjengelige alternativer med henblikk på å realisere ønsker i lyst av oppfatninger. Valget denne lærlingen er tatt på er et eksempel på viljesvakhet fordi det ikke er en langtidsinvestering (Aakvaag, 2008, s. 109). Mine funn viser her at dette er noe informanten ikke har satt som mål og kan da diskuteres om det er et rasjonelt valg.

Frisørlærlingen visste at hun alltid hadde ønsket å ta fagbrev, og alltid tenkt at hun skulle bli frisør. Hun søkte seg inn på linjen design og håndverk for å gå løpet om å bli frisør der. Etter hvert fant hun ut at linjen ikke passet for henne fordi det var for store deler av linjen som gikk ut på andre ting hun ikke var like interessert i som det som omhandlet frisøryrket. Hun byttet da om på videregående skole, og gikk på helse- og omsorg. Deretter startet hun som lærling i en barnehage, men fant ut at dette ikke var det hun ville. At hun byttet fra frisør-linjen til helse- og omsorg ser ikke ut som et veloverveid valg, mer som en tilfeldighet da hun forteller om at frisør er noe hun alltid hadde sett for seg å bli (Aakvaag, 2008, s. 106-108). Etter dette forteller hun at hun søkte seg da inn på privatskole for frisør, og tok teori og praksis/læretid som frisør. Valget om privatskolen var at da kunne hun også kvalifisere som hudpleier. Valget om å gå tilbake til frisørfaget er et rasjonelt valg da hun sier hun alltid har villet utdanne seg innen faget. Også valget om skole er rasjonelt på bakgrunn av at hun ønsker å kvalifisere som hudpleier (Aakvaag, 2008, s. 97-98).

Logistikk-lærlingen fant ut at hun ville ut i lære siden hun var skolelei og ønsket seg en ny hverdag med nye utfordringer. I tillegg sto ønsket om arbeidserfaring og lønn høyt. Det er et rasjonelt valg, siden hun har et bevisst mål (Aakvaag, 2008, s. 102). Det ble litt tilfeldig at

hun valgte akkurat lærefaget logistikk, men når hun skulle velge andreår på videregående var hun lei av service-delen og valgte å gå på linjen som heter transport og logistikk. Hun ønsket å få prøvd seg innen logistikk, og følte ikke at kontorfaget var det hun ville, så hun tok et hopp og satset på å prøve noe nytt. Det er vanskeligere å si om valget av hvilket lærefag er veldig rasjonelt. Som hun forteller selv var ikke selve faget et mål for henne, men med de valgmulighetene hun hadde, ble det det mest rasjonelle valget for henne (Aakvaag, 2008, s. 109-110).

Yrkessjåføren valgte å gå ut som lærling i faget fordi det virket interessant og at selve jobben virket interessant. I tillegg får man ta lastebillappen uten kostnader gjennom lærebedriften. Hun vurderte en stund å gå påbygg, men ombestemte seg og valgte å bli lærling for å få et avbrekk fra skole og få inn ny kompetanse. Hun hadde flere mål som gjorde at hun valgte sitt lærefag. Det er et rasjonelt valg fra hennes side, siden valget fører henne til målene hun beskriver (Aakvaag, 2008, s. 102).

Gjennom spørsmålet kommer det frem mer påvirkning fra omverden. Som kandidaten i industrimekanikerfaget sider, så ble valget hans om det å bli lærling og lærefag formet fra da han hadde vært på utplassering hos en bedrift da han gikk i niende klasse. Kontor og administrasjonskandidaten havnet også ut i lære gjennom tips fra en bekjent, og gjennom informasjon fra kjente ble han «overbevist» om at kontor er et kjekt yrke og lærefag. Frisøren beskriver valget om frisør mer som noe hun alltid hadde tenkt å bli. Hun hadde et avbrekk og fikk prøve noe annet da hun gikk helse og omsorg på videregående og testet seg som lærling i barnehage. Deretter falt hun tilbake på det hun først hadde tenkt, å bli frisør.

Logistikk-lærlingen belyser avbrekk fra skole, og nye erfaringer og impulser og lønn for valget om å gå ut i lære, men også at faget i seg selv kanskje var litt tilfeldig. Yrkessjåføren nevner heller ikke noe om påvirkes, og setter avbrekk fra skole og ny kompetanse inn, samtidig som å få lastebillappen er en slags gevinst som kan være økonomisk smart om man ønsker å ta dette sertifikatet.

Alle informantene har sine grunner og mål for handlingsvalget om å gå ut i lære. Samtidig som noe kanskje er mer tilfeldig i valgene deres, begrunner de at det ble det beste alternativet for de etter de hadde tatt det første valget om hvilken videregående linje de skulle gå på (Aakvaag, 2008, s. 109-110).

4.3 Læretid

I dette kapittelet vil jeg ta for meg spørsmålene som omhandler selve læretiden. De går ut på hvordan de opplevde læretiden sin, og det å være lærling i sitt fag og sin bransje. I tillegg ble det spurt om hvilken oppfølging de fikk som lærlinger. Til slutt spurte jeg hvordan de ble integrert i arbeidsplassen, med tanke på arbeidsoppgaver og sosialisering innad i bedriften. Jeg ønsker å presentere kandidat for kandidat med svarene som ble gitt.

Industrimekanikeren beskriver læretiden som veldig fin. Han var en del av et fast mannskap som reiste ut på samme turer offshore. Han belyser at det var mye kjekke kollegaer og samarbeidspartnere, og at det var sosialt på jobben. Arbeidsoppgaver hans var litt av alt det faglige som en mekaniker på et produksjonsskip har. Han fortalte at lærlinger ofte får «små»-jobber. Han beskriver seg som svært integrert i arbeidsplassen og med sine kollegaer. Gjennom det han beskriver som en god integrering, har han tilegnet seg kunnskap om normer til arbeidsplassen. Dette er med på å utvikle selvet hans (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 451).

Kontorlærningen starter med å fortelle at han hadde det veldig kjekt i læretiden. Det som gjorde det fint, var at han fikk mye ansvar og stod fritt til å bestemme over sin egen arbeidsdag. De oppgavene han hadde som lærling fikk han selv velge sin egen måte å løse. Han hadde oppgaver som å være til assistanse for verksted, der han utarbeidet mye statistikker og rapporter for utstyret som verkstedet sendte offshore. Han jobbet også innenfor HR avdelingen i bedriften det andre året han var lærling. Da jobbet han på lik linje som de andre medarbeiderne i bedriften i personalsystemer og var med i prosessen om å skaffe nye lærlinger til neste år. Gjennom prosessen om å få nye lærlinger var han med på å intervju kandidater, utarbeide kontrakter for nye lærlinger og ved oppstarts-program i bedriften. Han nevner at hvor integrert man blir i bedriften handler også om hva man gjør det til selv. Man får hilserunde når man starter slik at man kan treffe sine nye kollegaer, og så må man selv jobbe litt for å bli kjent. Intervjuobjektet belyser at han hadde enklere for å bli integrert det første året som lærling, da han jobbet i avdelingen på verkstedet. Det med å bli integrert handler også om hvilke typer personer du skal jobbe med.

Frisørlærningen forteller at hun først startet som en assistent for hennes andre kollegaer. Når de andre klippet og farget hår, hjalp hun til med å vaske håret til kundene og hjalp til med diverse annet. Etter hvert fikk hun sine egne kunder og gjorde da all frisørarbeidet selv, som vasking, klipping, farging og styling. De andre i salongen hjalp til med å se over håret til

kundene når hun var ferdig. Etter ett og et halvt år som lærling ble hun sluppet helt, og jobbet helt selvstendig som frisør i salongen. Hun sier at dette var en stor rolle og at hun er stolt over som lærling at hun fikk egne bestillinger fra kunder som ønsket å klippe eller farge seg hos henne, selv om hun fortsatt var lærling. Hun forteller at hun fort fikk tillit hos lærebedriften sin, siden hun raskt ble god i faget som frisør. Hun sier at det at hun ble raskt en dyktig frisør kom veldig naturlig for henne.

Lærlingen i logistikkfaget forteller at hun syntes det å begynne som lærling først var ganske tøft. Hun jobbet bare med eldre menn, og det var uvandt å være «utenfor» eller «annerledes». Etter hvert gikk det bedre å hun ble mer integrert i arbeidsplassen, i tillegg til at hun ble kjent med flere jenter i avdelingen som var på hennes egen alder. I læretiden hadde hun oppgaver på lik linje med de andre hun jobbet sammen med. Hun forteller at hun blant annet hadde oppgaver som å distribuere lager, kjøre truck og levering av deler fra lageret. Disse oppgavene hadde hun sitt første år som lærling. Det andre året som lærling ble hun flyttet opp på kontor. Her jobbet hun med logistikk systemer for bestilling av transport, og andre PC-systemer for lagerbeholdning. Hun understrekte at hun trivdes best med å jobbe på kontor. Alt i alt forteller hun at det å være lærling var en god opplevelse, og selv om det var en litt tøff start, så gikk det seg til etter hvert. Lærlingen i logistikkfaget startet i en avdeling der det jobbet eldre menn. For å bli integrert i arbeidsplassen må hun gå inn i rollen som arbeidstaker på lik linje som sine medarbeidere (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 451). Her vil jeg dra inn teorien om «Frontstage» og «Backstage». Når man får rollen som arbeidstaker må man rette seg etter sine kollegaer og følger da disse reglene som hører til «Frontstage» på arbeidsplassen. I lunsj-pause når man spiser sammen med andre på sin egen alder, går man «Backstage» og reglene endrer seg. Disse reglene om hvordan man skal forholde seg kan være måten man snakker på, og også hva man snakker om (Aakvaag, 2008, s. 75).

Lærlingen som tok faget yrkessjåfør forteller at hun hadde det veldig greit som lærling. Hun fikk god opplæring i bedriften og fikk tildelt en fast lastebil raskt. Oppgavene hun hadde i læretiden var frakt av gods, hovedsakelig containere fra og til utlandet. Hun forteller at dette er oppgaver som de andre hun jobbet sammen med også gjorde. I tillegg hadde hun oppgaver som å vedlikeholde lastebilen og traller tilhørende lastebilen. Hun begynte i læretiden da hun var 17 år gammel, noe som gjorde at hun ikke kunne begynne å kjøre med en gang. I et halvt år var hun med i forskjellige avdelinger innad i bedriften og fikk opplæring av forskjellige kollegaer. Dette gjorde at hun ble kjent med mange av hennes medarbeidere og fikk

kjennskap til flere avdelinger innenfor bedriften. Hun forteller at som lærling så følte hun seg like viktig som de andre hun jobbet sammen med. Hun fikk de samme oppgavene og de samme ansvaret som alle andre. Som yrkessjåfør er det lover og regler i for eksempel trafikken som gjør at du selv står personlig til ansvar for. Hun forteller at dette kan være en belastning til de som er lærlinger, og at dette kanskje er et for stort ansvar å gi til de som er lærlinger. Hun sier at det skulle vært mer beskyttende for lærlinger, siden man kan risikere store bøter og i verstefall fengselsstraff ved brudd på trafikkreglene. Tross alt dette ansvaret fortalte hun at det er en fin ting at de som lærlinger ble ikke sett på noen som «utenfor», men som er på lik linje som de andre ansatte i bedriften med de samme oppgavene. Lærlingen i yrkessjåførfaget forteller om å snakke i telefon med kunder. Her beskrives det også en form for «Frontstage» (Aakvaag, 2008, s. 75).

Gjennom alle intervjuene forteller informantene om det å få ansvar, og å være fullverdig ansatt som de andre i bedriften. Gjennom dette ansvaret og de oppgavene de får i bedriften forteller de at de har vokst og blitt mer tryggere på seg selv. De ser på seg selv som fullverdige ansatte som de andre de jobber sammen med. De ser seg selv som like mye verdt som de andre i bedriften. Det å komme seg ut i arbeidslivet og få denne type erfaringer og integrering gjør at selvet får utviklet seg (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 451). I tillegg blir man satt i en ny situasjon i arbeidslivet der man får en ny rolle som lærling og arbeidstaker. Gjennom dette tilegner man seg ny kunnskap om normer for «Frontstage» i arbeidsliv og bransje. «Backstage» som er når lærlingene er seg selv «privat», får også en utvikling i takt med tilegnelse av den nye «Frontstagen» på jobb (Aakvaag, 2008, s. 75).

Oppfølging i læretiden

Alle intervjuobjektene fortalte at de hadde fått oppfølging gjennom læretiden. Lærlingene innenfor fagene industrimekaniker, kontor og administrasjon og logistikk forteller at de hadde en egen person som var deres fadder gjennom læretiden. Industrimekanikeren hadde en person som fulgte han opp gjennom hele læretiden, mens lærlingene inne kontor og administrasjon og logistikk hadde en fadder pr avdeling de var innom gjennom læretiden. Alle intervjuobjektene nevnte også at de fikk oppfølging gjennom læretiden via opplæringskontor og samtaler underveis i læreløpet for å være forsikret om at de hadde fått den nødvendige opplæringen i forhold til læreplaner og når tiden var inne for å ta fagbrev.

Ritzer & Stepnisky (2018, s.452-453) trekker frem at for å utvikle «meg-et» er omgivelsen en viktig faktor. Det er viktig å bli tatt godt imot når en som lærling starter i lære. Det er for mange det første møtet med arbeidslivet, og de fleste som kommer direkte fra videregående er ganske unge og har ikke så mye arbeidserfaring. Det er derfor viktig å ha resurspersoner som kan veilede og hjelpe lærlingene, slik at de får en best mulig opplevelse og føler seg ivaretatt. Også når det kommer til spørsmål er det godt å ha noen man vet man kan lene seg på å stille disse spørsmålene til. Å ha en oppfølging inne i bedriften gjør også at man blir raskere integrert i det interne i bedriften. Det er spesielt viktig om man er forsiktig som personer og ikke har det så enkelt med å ta kontakt med nye mennesker. En god oppfølging i læretiden gir klare indikasjoner for lærlingen for hvordan man skal oppføre seg og hvilke forventinger som stilles.

Kjønn

Jeg stilte spørsmål om hvilke tanker de hadde om kjønn når det kom til utdanning.

Informantene forteller om at det finnes kjønnsdelinger på hvilke yrker gutter og jenter flest velger. Selv om noen av dem har valgt utradisjonelt påpeker de alle at det finnes en form for normer og forventinger fra samfunnet når det kommer til hvilket kjønn du er og hvilken utdanning du velger. Som i statistikken vist til tidligere er det stor overvekt av de forskjellige kjønnene i forskjellige fag. Ved dette spørsmålet i intervjuet nevnte ikke noen direkte noe om seg selv og deres valg om det var tradisjonelt eller ikke. De ser seg kanskje ikke fra et utenfraperspektiv når de blir stilt spørsmål, men viser til at de ser at det er kjønnsforskjeller kjønnsnormer for ulike yrker (Ritzer & Stepnisky, 2018, s. 451). Kandidatene som har valgt utradisjonelt viser også at som i TRV at det er aktøren som står i sentrum, og ikke normene i samfunnet som bestemmer hvilken utdanning de kan ta (Aakvaag, 2008, s. 109-110).

Hvilke reaksjoner kommer fra omverdenen?

Jeg spurte kandidatene om hvilke reaksjoner de hadde opplevd fra venner, familie og omverden om det at de var lærling i sitt fag.

Industrimekanikeren opplevde reaksjoner om at han var lærling offshore fra venner og familie som noe kult og som var stas. Han forteller at familien alltid var for at han kunne velge hvilken utdanning han ville, selv om han bemerker at faren hans er fra samme bransje. Faren

hans hjelp han med å skaffe seg utplasseringsplassen i niende klasse, som var det som gjorde at han fant ut av at han ville jobbe offshore.

Kontorlæreren forteller at han har fått positive tilbakemeldinger. De rundt han synes det var fint at han gjorde noe han ønsket, og han opplevde ingen form for negative reaksjoner.

Frisøren forteller at mange synes det var kult at hun skulle bli frisør, og fikk aldri noen direkte negative kommentarer i forhold til det. Hun forteller at folk kan ha fordommer mot yrke og tenke at det ikke er en god betalt jobb, men hun har aldri opplevd at noen har direkte sagt slike ting til henne.

Logistikklæreren forteller at familien hennes ble glad så lenge hun gikk ut i lære og fikk seg et fagbrev. Hun sier at hun ikke har fått noen negative tilbakemeldinger på faget hun valgte, tvert imot har det bare vært positive tilbakemeldinger

Yrkessjåføren forteller at hun har fått reaksjoner på at folk synes det er kult at hun som jente kjører lastebil, og at eldre personer har blitt mer paffe når hun forteller det, eller kan kommentere at de mener jenter ikke passer i yrket. Stort sett har hun bare opplevd positive reaksjoner.

Her forteller alle informantene at de har stort sett opplevd positive reaksjoner fra omverdenen. Det å ta tilbakemeldinger fra samfunnet rundt, både de i nære relasjoner og eventuelt andre kan ha noe for lærlingene å si med tanke på om de bryter noen normer og forventinger. Den eneste som nevner en form for negative reaksjoner er yrkessjåføren. Hun påpeker at eldre personer kan reagere med å bli forbauset over at en jente jobber som yrkessjåfør, og hun nevner at hun har opplevd kommentarer på at unge jenter ikke passer til denne jobben. Ritzer & Stepnisky (2018, s. 451) konstaterer gjennom Mead's begrep om «den generaliserte andre» forstår hun at en del av samfunnet ikke mener dette yrke er riktig for henne. Dette kan føre til at hun bryter med yrke dersom disse tilbakemeldingene har stor innvirkning på henne. Hun får beskjed om at hennes yrke ikke er innenfor normen om hvem som kan kjøre lastebil.

4.4 Fullført læretid

Å gjennomføre et læreløp hos en bedrift er en god mulighet til å tilegne seg arbeidserfaring, samtidig som man får en utdanning på papiret. Jeg stilte spørsmål til intervjukandidatene om hva de tenker det har hatt å si for dem at de har tatt fagbrev, både for dem personlig og for deres vei videre med jobbmuligheter. I tillegg er man en erfaring rikere og det vil ha noe å si for hvordan man utvikler seg videre. Under dette temaet vil jeg gå gjennom hver enkelt kandidat sine refleksjoner og svar i dette spørsmålet.

Aakvaag (2008, s. 97-98) påpeker at et rasjonelt valg er på grunnlag av et mål en ønsker å oppnå. Industrimekanikeren understreker at det å ta fagbrev har for han gitt han muligheten til å få jobb innenfor mange forskjellige bransjer. Han gjennomførte teknisk fagskole etter at han hadde fullført læretiden, som ikke hadde vært mulig uten fagbrevet i bunn. Jeg ser sammenheng her mellom det Aakvaag (2008) påpeker og det valget industrimekanikeren har tatt for å oppnå sitt mål.

Lærlingen i kontor- og administrasjonsfaget forteller at det ikke har hatt så mye å si for han karrieremessig, siden han i dag ikke jobber innen kontor- og administrasjon i dag. Dette er noe som bryter med rasjonaliteten for målet med utdanningen (Aakvaag, 2008, s. 97-98). Det som imidlertid har vært positivt for han er bransjen han var lærling i, som han fortsatt jobber i den dag i dag. De systemene han jobbet med som lærling bruker han i ny jobb. På denne måten er rasjonaliteten i den forstand styrket så lenge han har hatt et mål om å jobbe innenfor bransjen (Aakvaag, 2008, s. 97-98). Han fortalte at det kan ha mer å si for andre lærefag hvilke muligheter man har etter å ha fullført og tatt fagbrev. Innenfor kontorfaget sier han at det forventes mer enn fagbrev i visse typer kontorjobber. Det som er positivt med å ha tatt fagbrev i kontor er sier han at man blir flinkere på å utarbeide profesjonelle dokumenter og mailkommunikasjon. Man lærer hvordan disse dokumentene skal utarbeides for å se profesjonelle ut. Dersom man sikter seg inn for å jobbe som kontor-medarbeider, mener han at det kreves høyere utdanning. Det nevnes ikke at det er målet hans, og den dag i dag jobber han ikke på kontor, selv om han får brukt for kunnskapene fra læretiden. Det at han tok fagbrev i kontor, alt i alt kan ikke kalles for et rasjonelt valg. Dersom eneste mål er en fullført utdanning, kan det i den form være rasjonelt, men et større mål for utdanningen burde ligge bak for at det i seg selv skulle være et rasjonelt valg for han (Aakvaag, 2008, s. 109-110).

Kandidaten som har tatt svennebrev i frisør sier at hun ikke føler det har hatt så mye å si for henne å ta svennebrev. Hun understreker samtidig at det er bra å få tatt seg en utdanning, men for hennes del så fikk hun en skade som gjorde at hun ikke lengre kunne fortsette i yrket. Tross alt at hun måtte skifte yrke, er erfaringen og kunnskapen om farger noe hun har fått brukt for videre i hennes karriere. Hun belyser at det var godt å få en pause fra skolebenken og samtidig få tatt en utdanning som ikke krever så lang skolegang. Som tidligere fortalt hadde hun et mål om å bli frisør, og fikk gjennomført dette. Det vil i seg selv være et rasjonelt valg. At hun fikk en skade som gjorde at hun måtte skifte kurs, svekker ikke rasjonaliteten for valget hennes om fagbrev, for dette var en faktor hun ikke kunne vite om på forhånd (Aakvaag, 2008, s. 106-108).

Logistikk lærlingen forteller at hun først og fremst har fått erfaring, og hun er glad for at hun valgte å ta fagbrev før hun fortsatte skolegang etter dette på påbygg. I dag jobber hun ikke direkte med faget, men får brukt det i stor grad i hennes nåværende yrke. I tillegg forteller hun at logistikk er et fag som man finner igjen i mange yrker, og det å ha et fagbrev innenfor dette kan brukes på mange måter. Det at man har et fagbrev kontra å ikke ha noen form for utdanning gjør også at man har krav på høyere lønn. De største motivasjonene hennes var arbeidserfaring og lønn. Gjennom å ta fagbrev har hun fått oppfylt målet sitt, og har fått jobb i en annen bransje på bakgrunn av utdanningen. Hun har gjort et rasjonelt valg med tanke på de målene hun satt (Aakvaag, 2008, s. 106-108).

Lærlingen som tok yrkessjåfør sier at det har gitt henne en generell erfaring innenfor arbeidslivet, og på denne måten har hun vokst sosialt og blitt mer utadvendt. Gjennom oppgavene hun fikk i læretiden har hun erfart å ringe til kunder og kollegaer og er ikke lenger redd for å snakke i telefon. Det at hun har vært lærling og har hatt lønn under utdanning har også gitt henne mulighet til å kjøpe seg sin første leilighet. Hovedsakelig har det å være lærling vært en fin mulighet til å tjene penger under utdanning og få tatt sertifikat på lastebil. Med alt ansvaret hun har hatt som lærling i sin bedrift har hun lært å stole på seg selv og ta selvstendige valg. Målet hennes var å få ny kompetanse. Valget er da rasjonelt siden hun har oppfylt dette (Aakvaag, 2008, s. 97-98).

Informantene forteller om at det å ta fagbrev som et positivt valg de er fornøyde med. Hvor rasjonelt det i ettertid vil være kommer an på hvordan dette blir brukt videre. Noen av de jobber fortsatt innen samme fag, mens andre har byttet. Tross de som har byttet, forteller de at

de har hatt brukt for kompetansen de fikk under læretiden sin videre i nye jobber. På bakgrunn av dette er valgene rasjonelle i den form at de når et mål som er satt. Videre er det flere valg som tas på bakgrunn av de første valgene som er tatt (Aakvaag, 2008, s. 106-108).

Skulle du ønske du hadde valgt noe annerledes?

Videre spurte jeg kandidatene om de skulle ønske de hadde valgt annerledes. Helt fra deres valgt om linje på videregående, frem til valget om å ta fagbrev. Når jeg laget dette spørsmålet på forhånd, hadde jeg sett for meg at kandidatene skulle komme med forslag eller eksempler på hva de heller skulle gjort. Svarene fra alle intervjuene overrasket med å være veldig enstemmige. Jeg tar en gjennomgang av alle kandidatene sine svar og refleksjoner på spørsmålet, før jeg deretter analyserer svarene fra dem.

Industrimekanikeren starter med å svare «nei» på spørsmålet. Etterfulgt forteller han at dersom han hadde hatt mer kunnskap om videre muligheter så hadde han nok heller siktet etter læreplass innenfor prosessoperatørfaget. Men igjen, i dag jobber han med mekanisk design og tekniske tegninger, som er et resultat av fagbrev og fagskole som har gitt han denne muligheten. Om han hadde tatt et annet lærefag hadde han kanskje hatt en offshore-jobb som han egentlig siktet etter da han tok utdanningsvalg om å bli lærling. Men samtidig har han nå en familie og det ville ikke fungert for han å ha en jobb der han var borte fra familien sin i hele uker i strekk. Han forteller at uten fagbrevet kunne han ikke tatt linjen han gikk på fagskolen og det er akkurat det som gjør at han sitter med den jobben han har i dag, som teknisk tegner og mekanisk design

Da intervjukandidaten med fagbrev innenfor kontor fikk dette spørsmålet, svarte han umiddelbart «nei, absolutt ikke». Han forteller at han har hatt en trøblete vei mot fagbrevet, der han først valgte feil lærefag og gikk ut som lærling i sikkerhetsfaget. Siden han ikke trivdes der avsluttet han læretiden etter kort tid og tok et friår der han jobbet. Deretter tok han påbygg og startet på et bachelorstudie innen barnehagelærer som også var feil for han. Etter dette kom han over muligheten til å bli lærling i kontor- og administrasjonsfaget, og han fullførte dette. Det som har gjort at den lengre veien var verdt å gå, er alle personene han har blitt kjent med gjennom disse valgene. Han angreir ikke på at veien ble som den ble for han. Det som han nevner, kan være negativt er at han flyttet ut fra foreldrene senere enn sine venner siden han tok disse omveiene før han kom seg ut i fast jobb. Han forteller videre at gjennom å flytte bort å studere, gå påbygg med noen som er yngre, og gå i lære med folk som

er eldre har han blitt kjent med mange forskjellige folk i forskjellige aldre som han er takknemlig for. Han trekker også frem at det kan være positivt å være eldre enn sytten-atten år når man går ut i lære. Man har mer erfaring og mer vilje til å lære når man er eldre

Frisøren starter med å svare at hun skulle ønsket hun valgte annerledes utdanningsmessig, men ville ikke byttet bort den erfaringen og de menneskene hun har møtt på veien hun har valgt. Hun kunne tenkt seg at hun tok frisørutdanningen med en gang ved privatskolen der de er mer oppdaterte enn det hun opplevde at skolen på design og håndverk var. Hun forteller at lærerne ved den offentlige skolen ikke praktiserer faget på samme måte som lærerne ved den private skolen, og gjennom privatskolen får man også relevante kurs. Hun avslutter med å svare at selv om det hadde vært en enklere måte å komme frem til fagbrevet på, så ville hun ikke ha gjort valgene sine annerledes på grunn av erfaringer og personer hun har knyttet kontakt med gjennom de valgene hun tok.

Intervjukandidaten for logistikk svarer likt som de andre intervjukandidatene på dette spørsmålet. Hun starter med å svare «Nei jeg føler ikke det». Hun forteller videre at hun har tatt påbygg etter at hun var ferdig med fagbrevet. Videre i samtalen nevner hun at hun kunne ha valgt en annen linje på videregående, men hun er usikker på om det hadde gjort livet hennes så mye mer annerledes. Hun avslutter med å svare at hun ikke skulle ønske at hun gjorde noe annerledes, siden hun har fått gode erfaringer gjennom de valgene hun tok og gjennom å ta fagbrev i logistikk. Det var det som var målet hennes, å komme seg ut å få noe erfaring.

Lærlingen innen yrkessjåfør svarer raskt på spørsmålet og forteller at hun ikke ville ha gjort noe annerledes, og at hun er veldig fornøyd med valget hun har tatt. Dessuten var hun ikke interessert i å ta fagbrev i de andre fagene hun kunne stille som lærling i via den linjen hun gikk på videregående. Hun forteller at hun har hatt mye ansvar og vokst i forhold til hvordan hun kunne formet seg på andre måter. Hun avslutter med å svare at dersom hun skulle gjort noe annerledes, så kunne hun tenkt seg å gå på linjen Teknikk og industriell produksjon på videregående i stedet for Service og samferdsel. Dette begrunner hun med at TIP er mer relevant i forhold til faget hennes som yrkessjåfør.

Her ser vi at informantene forteller at de er fornøyd med valgene de har tatt, selv om de har brukt ekstra tid på å finne ut hva de vil. Man finner ut gjennom å prøve og feile, og retter utdanningskursen derfra. I forhold til problemstillingen «Hvilke faktorer påvirker utdanningsvalg for de som har tatt fagbrev?» så kommer det frem at valg av utdanning starter

ved et rasjonelt valg av videregående skole på bakgrunn av egne interesser og målsettinger (Aakvaag, 2008, s. 106-108).

5.0 Konklusjon

Målet for denne oppgaven var å undersøke hvilke faktorer som påvirker utdanningsvalg for de som har valgt yrkesfagveien og tatt fagbrev. Jeg var interessert i å finne ut hva som gjør at noen velger yrkesfag og sikter mot et fagbrev. Teorien om rasjonelle valg ble satt opp for å undersøke dette. I tillegg var jeg på utkikk etter å se hva dette valget har å si for personene med tanke på personlig erfaring, knyttet opp til «selvet» og dermed videre muligheter for individene.

Gjennom intervjuene viser det stor grad til at informantene har tatt et rasjonelt valg når det kommer til videregående skole, og valget om å bli lærling. Det å ta et såpass stort valg som utdanning, viser at man reflekterer over valget. Teorien om rasjonelle valg lar seg fungere på disse valgene, mulig for de er såpass store, og at det ikke er noe man bare velger tilfeldig. Det er vertfall det som kommer frem gjennom intervjuene som jeg har gjennomført. En informant viser imidlertid at hans valg ikke er basert på TRV. Dette er fordi det er en stor grad av påvirkning i valget hans om å bli lærling innen faget. Hadde teorien vært anvendt på andre typer handlingsvalg, kunne jeg sett for meg at den kunne være vanskeligere å benytte. Noen mindre valg vil jeg se for meg ikke alltid kan begrunnes som rasjonelle, og at det skal ligge et bestemt mål bak alle menneskets handlinger.

Det å bli lærling og starte i arbeidslivet gir gode erfaringer. «Selvet» til kandidatene har vokst på denne erfaringen. Ved å komme ut i arbeidslivet får de tilegnet seg kunnskap om forventinger og normer som tilhører i arbeidslivet, og på denne måte styrker de selvet sitt. De får mer kunnskap i «jeg-et» utfra erfaringer og finner ut hva som er rett for dem og lærer mye på veien. «Meg-et» blir også utviklet når de blir integrert i arbeidsplassen. De utvikler en ny form for «Frontstage» som kan benyttes i arbeidslivet. Når man har lært hvordan «Frontstage» på jobben som lærling fungerer, har man et godt utgangspunkt for videre karriere. Man har da kommet på innsiden av arbeidslivet og har en fot innenfor forståelsen for å ha rollen som arbeidstaker på fulltid.

TRV valg handler om å velge basert på egne ønsker og mål. Gjennom denne oppgaven har jeg i lys av innhentet data, intervju og teori, prøvd å finne ut om yrkesvalg er rasjonelt. Mine funn viser at utdanningsvalg i stor grad er et rasjonelt valg. Det som kom uforventet gjennom intervjuene var at alle intervjuobjektene svarte i samme stil på spørsmålet om de skulle ønske de hadde valgt eller gjort noe annerledes på veien for utdanning. På forhånd hadde jeg sett for meg at de ville belyse hva de kunne gjøre annerledes, men alle intervjuobjektene konkluderte raskt med at de var fornøyde med sine valg på bakgrunn av erfaringen det har gitt og nettverk og personer de har blitt kjent med som har vært viktige for de og som enda betyr noe for dem. Gjennom dette resultatet viser det at det ikke er farlig å velge feil, starte på ny, eller å ta en omvei. Ved å prøve og feile finner man ut mye, og all erfaring er god erfaring som man tar med seg videre. Veien blir til mens man går.

Litteraturliste

Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag.

Goffman, E. (2014). *Vårt rollespill til daglig*. Pax forlag.

Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet, en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Cappelen akademisk forlag

Personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger* (LOV-2018-06-15-38). Lovadata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>

Ritzer, G. & Stepnisky J. (2018). *Classical Sociological Theory* (7. utg.). Sage Publications, Ltd.

(Ritzer & Stepnisky, 2018, s.)

Utdanningsdirektoratet. (2022, 02. april). *Fag- og svennebrev – utdanningsprogram*.

<https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-fag-og-yrkesopplaring/fagbrev/fagbrev-utdanningsprogram/>